# COMUNICAREA NONVERBALĂ - INSTRUMENT DE SPORIRE A REZILIENȚEI GEOPOLITICE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA [1]

## NONVERBAL COMMUNICATION - A TOOL FOR INCREASING THE GEOPOLITICAL RESILIENCE OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

**CZU:351.74:316.77(478)**
**DOI https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.08**

**Andrei GUȘTIUC,** doctor în drept,
conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
E-mail: agustiuc@yahoo.com
ORCID: 0009-0001-8710-7462

**Ludmila GUȘTIUC,** doctor în drept,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al
Universității de Stat din Moldova
E-mail: lgustiuc@yahoo.com
ORCID 0000-0002-8516-4949

**Rezumat**

*Studiul științific urmărește să aducă valoare științifică prin intenția de a oferi un aport teoretico-aplicativ al comunicării nonverbale în consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova. La ora actuală, printre preocupările societății contemporane se regăsește cunoașterea modalităților de comunicare fără a utiliza cuvinte. Limbajul uman este o formă de comunicare extrem de complexă, constând din nenumărate limbi și dialecte în continuă creștere. Modul în care corpul uman subliniază sau contrazice cuvintele rostite este la fel de important, ca și cuvintele pe care le utilizăm. Există momente în care gesturile, vestimentația sau accesoriile vorbesc mai mult decât cuvintele. În contextul transformărilor geopolitice și al intensificării războiului informațional în spațiul est-european, comunicarea nonverbală devine un instrument strategic al sporirii rezilienței geopolitice a Republicii Moldova. Din perspectivă științifică, cercetarea de față reflectă un subiect inedit pentru spațiul academic al Republicii Moldova, și în speță, modul în care gesturile, accesoriile, vestimentația*

[1] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

*și comportamentele diplomatice pot influența percepția publică și pot contribui la fortificarea securității naționale.*

***Cuvinte cheie**: comunicare nonverbal, instrument strategic, securitatea națională, sporirea rezilienței geopolitice, nudging, Republica Moldova.*

**Summary**

*The scientific study aims to bring scientific value by intending to provide a theoretical and applied contribution of nonverbal communication in strengthening the geopolitical resilience of the national security of the Republic of Moldova. Currently, among the concerns of contemporary society is the knowledge of ways of communication without using words. Human language is an extremely complex form of communication, consisting of countless languages and dialects in continuous growth. The way in which the human body emphasizes or contradicts the spoken words is as important as the words we use. There are times when gestures, clothing or accessories speak more than words. In the context of geopolitical transformations and the intensification of information warfare in the Eastern European space, nonverbal communication is becoming a strategic tool for increasing the geopolitical resilience of the Republic of Moldova. From the scientific perspective, this research reflects a new topic for the academic space of the Republic of Moldova, and in particular, how gestures, accessories, clothing and diplomatic behaviors can influence public perception and contribute to strengthening national security.*

***Keywords**: Nonverbal communication, strategic tool, national security, increasing the geopolitical resilience, nudging, Republic of Moldova.*

## Introducere

Într-o lume marcată de instabilitate geopolitică, războaie informaționale și lupte pentru influență regională, comunicarea nonverbală devine un instrument tot mai important al asigurării securității naționale. În contextul Republicii Moldova, aflată la intersecția dintre spațiul european și cel estic, capacitatea statului de a transmite mesaje coerente, credibile și echilibrate constituie un instrument strategic de reziliență geopolitică, fiind importantă pentru protejarea suveranității și identității naționale.

**Actualitatea temei investigate**. Tema prezentei cercetări este actuală și multidimensională, întrucât investighează interacțiunea dintre comunicare nonverbală, reziliență geopolitică și securitate națională. Astfel, reziliența unui stat nu depinde exclusiv de resursele militare sau economice, ci și de calitatea mesajelor simbolice care sunt transmise societății.

În speranța contribuirii științifice la ameliorarea situației din domeniul dat, tema cercetării reflectă un subiect actual și inedit de cercetare pentru spațiul academic al Republicii Moldova, fiind consacrată analizei teoretice și practice a dezvoltării comunicării nonverbale ca mijloc de consolidare a rezilienței geopolitice în scopul fortificării securității naționale.

**Scopul** de bază al cercetării constă în elaborarea și fundamentarea unui cadru teoretic și practic privind dezvoltarea conceptului comunicării nonverbale în

vederea identificării mecanismelor prin care semnalele nonverbale pot contribui la creșterea eficienței mesajelor transmise de către liderii instituțiilor publice și la reliefarea culturii de a recepționa mesajele corect de către societate, care, în ultimă instanță, contribuie la sporirea rezilienței geopolitice a securității naționale.

Liderii politici, dar și liderii instituțiilor publice sunt purtători ai unui limbaj simbolic care reflectă direcția strategică a statului. De aceea, formarea competențelor de comunicare nonverbală și integrarea acestora în cultura organizațională a instituțiilor devin priorități ale securității naționale.

În calitate de **suport teoretico-științific** au fost utilizate lucrările din literatura de specialitate din Republica Moldova și România, cât și din Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, ș.a. care oferă un spectru larg asupra temei analizate. Pentru a atinge scopul propus al studiului științific, s-a recurs la un șir de metode: metoda cercetării bibliografice și documentării științifice, analiza și sinteza, metoda observației.

**Concluzia** principală a cercetării constă în faptul că, comunicarea nonverbală reprezintă un instrument important în consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale, deoarece oferă indicii complementare, iar, uneori, decisive pentru identificarea incongruențelor dintre declarațiile verbale și comportamentele reale ale liderilor instituțiilor publice. Integrarea dimensiunilor nonverbale în cadrul politicilor și practicilor securității naționale sporește coerența strategică a statului, consolidând credibilitatea instituțiilor, încrederea cetățenilor și capacitatea de reziliență informațională în fața provocărilor geopolitice contemporane. În acest fel, comunicarea nonverbală nu mai este doar un element comportamental, ci o resursă de securitate, care facilitează anticiparea tensiunilor, gestionarea crizelor și creșterea rezilienței geopolitice a Republicii Moldova în fața presiunilor externe și a amenințărilor hibride.

## Rezultate obținute și discuții

Problematica abordată este una complexă, cuprinzând direcții de cercetare ce interferează cu domenii precum: securitatea națională, drept constituțional, psihologia socială, etc.

În general, comunicarea reprezintă o relație între indivizi. Ea implică transmiterea intenționată sau nu, de informații destinate să lămurească sau să influențeze un individ sau un grup de indivizi receptori [29, p. 75]. O altă explicație ar fi că *„comunicarea este modul fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor, realizat prin intermediul simbolurilor și al semnificațiilor social-generalizate ale realității, în vederea obținerii stabilității ori a unor modificări de comportament individual sau la nivel de grup”* [11, p. 54]. Pe de altă parte, nu toate comunicările se exprimă în mod rațional. Se percepe mai mult decât se comunică cu

claritate. Chiar și Sigmund Freud a putut vorbi de comunicarea de la inconștient la inconștient, exprimând prin aceasta faptul că indivizii sunt capabili să perceapă indici subtili, neconștientizați.

Însă, uneori, apelul la cuvinte este inutil, iar comunicarea nonverbală ar fi sinonim cu expresia „dialog fără cuvinte". Prin urmare, gesturile, postura, contactul vizual, culorile și stilul vestimentar, mirosul și tonul vocii sunt părți componente ale unui „dialog fără cuvinte". Respectiv, aceste componente luate împreună alcătuiesc comunicarea nonverbală. Cercetătorii specializați au descoperit că *„oamenii tind să privească partea dreaptă a feței, ceea ce este o manieră greșită dacă se dorește perceperea mai intensă a emoțiilor, precum fericirea, bucuria, surpriza, supărarea, frica, dezgustul și tristețea, care se presupune că se arată mai intense pe partea stângă a feței"* [9, p. 307].

Prin comunicarea nonverbală se înțelege transmiterea voluntară sau involuntară de informații și exercitarea influenței prin intermediul elementelor comportamentale și de prezență fizică ale individului sau ale altor unități sociale (grupuri și comunități umane), precum și percepția și utilizarea spațiului și timpului, ca și a artefactelor [18, p. 11]. O altă definiție din literatura de specialitate este oferită de către A. Pease, care consideră că *„comunicarea nonverbală este un proces complex, care include omul, mesajul, starea lui sufletească și mișcările trupului"* [27, p. 4]. Autorii Joe Navarro și Marvin Karlins răspund la întrebarea ce este, mai exact, comunicarea nonverbală: *„Comunicarea nonverbală, deseori numită și comportament nonverbal sau limbajul corpului, este o modalitate de a transmite informații – la fel ca și cuvintele – doar că se realizează prin intermediul expresiilor faciale, gesturilor, atingerii, mișcărilor, posturii corpului, accesoriilor personale (haine, bijuterii, stilul părului, tatuaje, etc.) și chiar prin tonul, timbrul și volumul vocii fiecăruia (mai degrabă decât prin conținutul vorbelor)"* [26, p. 16]. Am formulat cinci axiome ale comunicării nonverbale: 1) comunicarea nonverbală este filogenetic și ontogenetic primordială; 2) în relațiile interpersonale directe este imposibil să nu comunicăm nonverbal; 3) comunicarea nonverbală reprezintă un element în sistemul comunicării umane și trebuie analizată, ca atare, nu independent de comunicarea verbală; 4) comunicarea nonverbală se realizează printr-un sistem de semne și semnale (discrete și analogice), de coduri și de canale de transmitere a informației și trebuie analizată integral, nu fiecare element separat; 5) în comunicarea nonverbală, semnificația semnelor transmise prin multiple canale trebuie stabilită în termenii probabilităților și în funcție de contextul socio-cultural concret [18, p. 11].

Comunicarea reflectă modul cum se transmite un mesaj în cadrul relațiilor care vizează direct două sau mai multe persoane. Conform teoriei lui Albert Mehrabian, transmiterea mesajelor se realizează prin diferite canale, iar el lansează

teoria potrivit căreia comunicarea se realizează 7 % verbal, 38 % paraverbal și 55 % nonverbal. O altă teorie este abordată de autorii J. Burgoon, D. Buller, W. Woodall care precizează că *„comportamentele nonverbale includ aproximativ 60-65% din întreaga comunicare interpersonală, iar în timpul momentelor intime pot constitui chiar 100% din comunicarea dintre parteneri”* [12, p. 229]. Profesorul Ray Birdwhistell a menționat că *„o persoană obișnuită, de-a lungul unei zile, vorbește efectiv aproximativ 10-11 minute, iar o propoziție obișnuită durează în jur de 2 secunde și jumătate”* [7, p. 54]. Roberta Cava a afirmat că *„viteza normală de vorbire este de 125 până la 150 cuvinte pe minut”* [13, p. 148]. Ecuația a cunoscut diverse modificări, dar s-a păstrat constantă concluzia conform căreia omul comunică mai mult nonverbal decât verbal și paraverbal. Dincolo de proporțiile vehiculate, important de știut este următorul aspect: prin comunicarea verbală, susținută de paraverbal, omul transmite prioritar informații; prin comunicarea nonverbală, omul transmite prioritar emoții și intenții. Comunicarea eficientă înseamnă comunicarea verbală, paraverbală și nonverbală sincronizate ca mesaj, indiferent de gradul de manifestare.

Comunicarea, ca fenomen de creare de realități și ca schimb de împărtășire de mesaje, utilizează sisteme de semne și de coduri [22, p. 39]. Autorul J. Fiske definește *„semnul fiind ceva fizic, perceptibil de către simțurile noastre; el se referă la altceva decât la sine însuși și este dependent de recunoașterea de către cei care îl utilizează a faptului că este semn”* [21, p. 112]. Exemple de semne sunt: cuvintele, tonul vorbirii sau pauzele prelungite. Unii autori nu fac deosebire între semn și semnal, preferând să analizeze semnele. Un alt autor, Ch. Peirse înțelege prin semn *„ceva care ține de locul a ceva pentru cineva, în anumite privințe sau în virtutea anumitor însușiri. El se adresează cuiva, creând în mintea acestuia un semn echivalent, sau poate un semn mai dezvoltat. Semnul acesta pe care-l creează îl numesc „interpretatul primului semn”. Semnul ține locul a ceva, anume al obiectului său. El ține locul acestui obiect nu în toate privințele, ci cu referire la un fel de idee, pe care am numit-o uneori fundamentul reprezentantului”* [28, p. 272]. Alți autori, cum ar fi E. O. Wilson, vorbesc despre semnale, *„acest termen semnificând orice comportament ce comunică informație de la un individ la altul, indiferent dacă el servește și alte funcții”* [16, p. 229-230]. *Semnalele sunt de două feluri: a) discrete (sau digitale); b) gradate (sau analogice)* [18, p. 19]. Semnalele digitale sunt prezența sau absența, iar semnalele analogice sunt intensitatea. De exemplu, pumnul strâns și brațul ridicat reprezintă un semnal discret și exprimă revolta, însă, în combinație cu zâmbetul, reprezintă un semnal gradat și are semnificația de victorie, bucurie.

Știința modernă a dezvoltat descifrarea comunicării nonverbale, identificarea dimensiunilor acesteia, între care s-au evidențiat: distanța dintre parteneri,

gesturile, mimica, mișcarea, vestimentația, etc. Din acest motiv, elementele comunicării nonverbale sunt uneori numite „indicii", pentru că dezvăluie starea mentală a persoanei [26, p. 16-18]. Prin analiza acestor dimensiuni, s-au fundamentat modalități de interpretare care permit oricui să vadă omul din spatele cuvintelor.

Ajunși în acest punct al discuției, ar trebui să precizăm că vom înțelege prin termenul de „cod" un sistem de semne, semnale și reguli de folosire a lor împărtășit de membrii unei culturi sau subculturi [18, p. 21]. Cu referire la comunicarea nonverbală, autorul Harrison R. P. a identificat patru tipuri de coduri:

*„1. coduri de execuție – mișcările corporale, expresiile faciale, privirea, atingerile și paralimbajul;*
2. *coduri spațio-temporale – utilizarea spațiului și a timpului;*
3. *coduri artefactuale – utilizarea materialelor și a obiectelor: de la îmbrăcăminte la arhitectură;*
4. *coduri mediatoare – efectele speciale produse de interpunerea media între emițător și receptor, de exemplu, unghiul de filmare"* [ 17, p. 184-185].

Comunicarea nonverbală folosește seturi de semne, coduri, care prin combinare, dau o anumită structură, cum ar fi, de exemplu semnalele vizuale care pot fi asociate semnalelor olfactive [8, p. 29]. Aceste semne sunt de fapt stimuli senzoriali care sensibilizează simțurile omului – văz, auz, pipăit, miros.

Autoarea Rosemarie Haineș este de părerea că *„în comunicarea interpersonală, nu este vorba doar de o simplă codificare și decodificare, ci intervin o serie de factori:*

- *codurile noastre sociale;*
- *personalitatea noastră;*
- *istoria relației;*
- *egalitatea structurilor noastre sociale;*
- *apartenența culturală*" [22, p. 41].

Cu toate acestea, considerăm că vestimentația este una dintre cele mai explicite dimensiuni ale comunicării nonverbale. A suscitat mereu interesul și a făcut obiectul psihologiei. Prin urmare, ne-am propus facem o cercetare științifică a rolului culorilor și stilurilor vestimentare în comunicarea nonverbală din perspectiva psihologică, prin realizarea legăturilor între sfera emoțională-sfera cognitivă-conduită-culoare și stil vestimentar.

Ori de câte ori observarea comportamentului nonverbal al unei alte persoane vă ajută să înțelegeți sentimentele, intențiile și acțiunile sale, sau vă clarifică sensul cuvintelor spuse, tot de atâtea ori înseamnă că ați folosit cu succes acest mijloc tăcut al comunicării [26, p. 18]. Joseph Messinger și Caroline Messinger în

lucrarea „Cartea gesturilor” au dat startul interpretării neuropsihologice a gesturilor, definind conceptul de neuroprogramare gestuală: *„Modul cum se realizează schemele neuronale și cum acestea se transpun în scheme acționale și atitudinale stă la baza interpretării vestimentației ca dimensiune a comunicării nonverbale”* [25, p. 24]. Emisfera dreaptă, cea dominată de emoțional, controlează partea stângă a corpului. Mișcarea cu mâna stângă transmite că mesajul este prioritar emoțional. Emisfera stângă, cea dominată de cogniție, controlează partea dreaptă a corpului, astfel mâna dreaptă în acțiune indică transmiterea unui mesaj prioritar cognitiv. Când ambele mâini sunt antrenate în egală măsură, mesajul transmis este unul echilibrat, emoțional și cognitiv. Mișcările mâinilor cu palmele în sus înseamnă deschidere, disponibilitate, o invitație. Mișcările mâinilor cu palmele în jos înseamnă închidere, impunere, control. Mare parte din ceea ce comunicăm se transmite prin intermediul limbajului nostru corporal, fie la nivel conștient, fie la unul inconștient [33, p. 16 ]. Prin urmare, este esențial să avem în vedere cum ne prezentăm în fața auditoriului și care sunt intențiile noastre.

Când persoana are spatele dezgolit, acest lucru semnifică că ea are nevoie cu disperare de un punct de sprijin, de susținere emoțională. Este un mesaj al disperării, un țipăt de ajutor din partea celei ce caută echilibru afectiv, căutând soluții și sprijin la alții. Cu cât disperarea este mai mare, dezechilibrul emoțional mai accentuat, cu atât expunerea spatelui este mai mare.

Vestimentația constă în exprimări voluntare sau involuntare ale stărilor, intențiilor, intereselor noastre, dar și instrumente utile când sunt la îndemână celor care le-au înțeles importanța, rolul major în comunicarea conștientă aceea ce inconștientul crea să țină pentru el. Persoanele selectează hainele, însă alegerea lor reflectă dispoziția, dorințele și intențiile, însușirile de personalitate. De asemenea, vestimentația este aleasă cu atenție, deoarece aceasta joacă un rol la crearea imaginii publice. Imaginea publică este o imagine construită plecând de la un statut, de la o funcție sau de la o reputație dobândită [25, p. 16]. Ținem să evidențiem faptul că cercetările au stabilit că acele persoane care pot observa și interpreta eficient limbajul nonverbal, influențând felul în care sunt percepuți de ceilalți, vor avea succes mai mare în viață decât indivizii care nu au această abilitate [26, p. 18]. Personalitatea și psihologia unei persoane joacă un rol foarte important în modul în care interacționează [14, p. 389].

Definiția proprie a comunicării nonverbale oferită de autoarea Lucia Bîtcă în teza sa de doctorat „Dezvoltarea comunicării nonverbale și a managementului impresiei în mediul organizațional” este: *„comunicarea nonverbală se prezintă ca o verigă extrem de importantă a lanțului comunicațional, o condiție esențială a receptării corecte a mesajului, și constă din fiecare act de comunicare ce implică expresii nonverbale cu menirea de a codifica, decodifica, repeta, contrazice,*

*înlocui, completa sau accentua mesajul transmis prin cuvinte, creând înțelesuri adiționale celor transmise verbal. "* [8, p. 29].

Generalizând cele expuse supra, formulăm următoarele concluzii:

1) Oamenii comunică între ei fără cuvinte. Astfel, comunicarea nonverbală constă din exprimarea sentimentelor, emoțiilor și intențiilor.
2) Dacă prin comunicare verbală, susținută de paraverbal, omul transmite prioritar informații, prin comunicare nonverbală omul transmite prioritar emoții, intenții și atitudini.
3) Comunicarea eficientă înseamnă comunicare verbală-paraverbală-nonverbală sincronizate ca mesaj.
4) Prin comunicare nonverbală oamenii evoluează și valorifică resursele și cunoștințele pentru a obține maxim de la tot ce ne dorim sau realizăm.

În realitate, o persoană obișnuită este capabilă să gândească la fenomenala viteză de 750 până la 1200 de cuvinte pe minut. Însă este dificil de a menține entuziasmul celor care ascultă. Roberta Cava ne oferă o explicație în acest sens:

- *„începem să găsim exemplificări la ceea ce a menționat vorbitorul;*
- *ne întrebăm dacă nu cumva e timpul pentru pauza de cafea*" [13, p. 148].

În orice relaționare ai nevoie de 5 secunde pentru a-ți forma o primă impresie, pentru a pune o etichetă celui din fața ta. Personalizând acest rol al afirmării sociale, evidențiem formarea primei impresii prin tratarea pe larg a regulii „celor 5 secunde". Astfel, analizând inteligent ființa umană, descifrăm ceea ce inconștientul unei persoane vrea să țină doar pentru el:

a) aflăm intențiile omului, reușind astfel să anticipăm reacții, să influențăm decizii, să stingem sau să cultivăm anumite emoții;
b) ajungem să ne protejăm demascându-l pe celălalt, reușind să-l dezarmăm, să-l vulnerabilizăm;
c) iubim omul ce lasă nonverbalul să exprime adevărata dimensiune a umanității lui.

Citirea cu succes a oamenilor – colectarea informațiilor nonverbale pentru a identifica gândurile, sentimentele și intențiile – este o abilitate care cere o exersare continuă și o pregătire pe măsură [26, p. 20]. Astfel, unul dintre lucrurile care definesc omul ca om este vestimentația, oricât ar părea de rudimentar acest lucru [31, p. 128].

Ronald Barthes, fiind unul dintre primii academicieni care a scris despre modă, a afirmat că vestimentația este semnificația particulară a unui semnificant general. La prima vedere, vestimentația este un subiect de cercetare foarte promițător și reflectă asupra următoarelor aspecte: este un fenomen complet, al cărui studiu necesită în orice moment o istorie, o economie, o etnologie, o tehnologie și poate chiar, după cum vom vedea într-un moment, un tip de lingvistică [2,

p. 37]. Ceea ce este interesant în domeniul vestimentației este că aceasta din urmă joacă un rol profund într-o societate.

Identitatea reprezintă conștiința clară a individualității unei persoane, formată prin integrarea într-un construct unic a percepției de sine și percepției expectanțelor celorlalți față de propria persoană. Identitatea se formează progresiv, pe măsura organizării și structurării informațiilor despre sine.

Drept exemplu este ex-președintele al Statelor Unite ale Americii – Joe Biden. Pe parcursul carierei sale a fost foarte implicat în tot ceea ce a reușit să realizeze. *„După doar un an în consiliu am devenit cunoscut drept „tipul care se ia de antreprenori și de marile corporații””*, menționa Biden în lucrarea sa „Promisiunile mele: despre viață și politică” [6, p. 103]. Mai târziu a atras calificativul de „tipul cu planul de dezvoltare inteligentă”.

Eleganța este asociată cu un anumit statut social și chiar cu autoritatea. Un exemplu în acest sens este Steve Jobs, care s-a împrietenit cu faimosul designer Issey Miyake. De asemenea, a ajuns să îi placă ideea de a avea propria sa uniformă, atât datorită comodității sale vestimentare (principiu pe care și-l însușise), cât și datorită capacității acesteia de a comunica un stil vestimentar [35, p. 415]. Astfel, Steve Jobs l-a rugat pe Issey Miyake să-i creeze câteva dintre helăncile negre, care îi plăceau la nebunie. Într-un final, Myiake i-a făcut o sută de bucăți.

A avea stil nu înseamnă doar să ne îmbrăcăm într-un anumit fel, ci să punem în acord, imprimând un anume stil, tot ce ne definește: comunicarea în ansamblu, inclusiv partea vestimentară, atitudinea, modul în care relaționăm sau în care acționăm.

După abordarea teoretică privind comunicarea nonverbală, vom face referință la interconexiunea acesteia pe dimensiunea sporirii rezilienței geopolitice întru asigurarea securității naționale.

Fiind un subiect destul de nuanțat și care a suscitat și continuă să suscite mințile lucide, inclusiv doctrinarii academici, axați pe studierea problematicii utilizării instrumentelor nonverbale în activitatea administrației publice centrale, venim cu mai multe exemple. Unul din exemplele cele mai relevante se referă la Guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, dna Elvira Nabiullina, notorie pentru utilizarea pe scară largă a instrumentelor limbajului nonverbal în scop de transmitere a unor mesaje, adesea criptate, dar cu semnificație și impact pentru piața financiar-bancară. Precizăm că, în anul 2007 dna Nabiullina a beneficiat de un program pentru o perioadă de 4 luni la Universitatea Yale din Statele Unite ale Americii, destinat viitorilor lideri din diverse țări [39], fapt care ne face să gândim că a însușit anumite instrumente de leadership creativ, inclusiv instrumente ale limbajului nonverbal, pe care le-a aplicat ulterior, pe parcursul carierei sale

în diverse funcții din administrația publică centrală și în special la cârma Băncii Centrale a Rusiei.

Analiza vestimentației și în special a accesoriilor folosite, a permis identificarea simbolurilor nonverbale pe care guvernatoarea Băncii Centrale rusești le-a aplicat pentru a comunica cu publicul. Dânsa niciodată nu a dezvăluit semnificația lor, afirmând că explicarea lor ar fi „destul de plictisitoare" pentru publicul larg.

În acest sens sunt relevante următoarele observații:

1. La data de 7 februarie 2020, rata de bază a fost redusă la 6%. La conferința de presă, șefa Băncii Centrale a apărut purtând o broșă în formă de pasăre - barză sau lebădă albă.
2. La 20 martie 2020, în timpul unei ședințe de informare privind deprecierea rublei rusești, șefa Băncii Centrale a purtat o broșă în formă de păpușă cu mecanism pendul. Între timp, Consiliul de administrație al Băncii Centrale a menținut rata de bază neschimbată la nivelul de 6%.
3. La 24 aprilie 2020, pe timp de pandemie și regim de autoizolare, dna E. Nabiullina și-a făcut apariția purtând o broșă în formă de casă. Între timp, rata de bază a fost redusă cu 0.5 puncte procentuale, la 5.5%.
4. La 19 iunie 2020 a urmat o broșă în formă de porumbel. Această pasăre simbolizează pacea, iar piețele financiare semnifică susținătorii politicilor de relaxare financiar-bancară. Rata de bază a fost redusă până la 4.5%.
5. La 24 iulie 2020, în ziua când se anunța scăderea ratei de bază până la 4.25%, două broșe au apărut pe reverul jachetei guvernatoarei Băncii Centrale. Una avea forma literei latine V, iar cealaltă avea forma unei potcoave de aur. S-a speculat că simbolul V este o aluzie la redresarea economică și că băncile centrale din întreaga lume au injectat lichidități uriașe pe piața monetară.
6. La 18 august 2020 guvernatoarea a purtat o broșă în formă de semn de „pauză". În acea zi Banca Centrală a decis păstrarea neschimbată a ratei de bază.
7. La 23 octombrie 2020 Banca Centrală și-a menținut neschimbată rata de bază de 4.25% pentru a doua oară consecutiv. Guvernatoarea Băncii Centrale a făcut anunțul în timpul unei conferințe de presă, purtând o broșă în formă de val. Aceasta este probabil un simbol al redresării economice a Rusiei sau poate fi legată de valul de toamnă al pandemiei de COVID-19. Mai există și o altă explicație – în presa americană prin sintagma de val albastru (blue wave) se subînțelege victoria partidului democrat la alegeri.
8. La 18 decembrie, în ultima sa ședință din 2020, Banca Centrală a menținut din nou rata de bază la nivelul de 4.25%. Guvernatoarea băncii a apărut

la conferința de presă purtând o broșă cea avea forma unei pasăre – mugurar. Probabil că prin aceasta se face referință la sosirea iernii sau o înghețare prelungită a ratei de bază.

9. La 12 februarie 2021, în prima sa ședință din noul an, Banca Centrală decide menținerea ratei de bază la nivelul de 4.25%. De această dată, broșa purtată de guvernatoare avea forma unui punct. Acesta ar fi un simbol al sfârșitului ciclului de relaxare monetară, care a durat o perioadă de un an și jumătate. Însăși guvernatoarea a declarat că: „Considerăm că, ciclul de relaxare monetară s-a încheiat în scenariul nostru de bază. Vom discuta despre momentul și ritmul tranziției către o politică neutră pe măsură ce situația evoluează".
10. La 19 martie 2021, pentru prima dată din anul 2018, Banca Centrală a majorat rata de bază până la nivelul de 4.5%. Până la această dată, rata de baza a fost constant menținută pe parcursul a ultimele patru ședințe, la nivelul de 4.25%. În cadrul ședinței din martie, guvernatoarea Băncii Centrale a purtat o broșă în formă de șoim. „Șoimii" simbolizează ratele dobânzilor ridicate și prioritizează riscurile inflaționiste.
11. La 24 aprilie 2021 Banca Centrală a decis o nouă majorare a ratei de bază cu 0.5% puncte procentuale, până la 5.0%. Guvernatoarea a apărut la conferința de presă purtând o broșă în forma unui simbol al proporției de aur, fapt ce ar simboliza armonia. O altă ipoteză, lansată în spațiul mediatic, atestă ideea precum că aceasta ar fi o spirală a inflației, pe care Banca Centrală încearcă să o tempereze prin majorarea ratei de bază.
12. La 11 iunie 2021 Banca Centrală și-a majorat rata de bază până la 5.5%. De data aceasta, Guvernatoarea a optat pentru o broșă în forma unui leopard ce se pregătește să atace. Prin respectivul simbolism, s-ar dori să fie accentuate pregătirile Băncii Centrale pentru o perioadă mai îndelungată de înăsprire a politicii monetare.
13. La 23 iulie 2021, în cadrul conferinței de presă, Guvernatoarea a purtat o broșă sub forma unui nor de ploaie. Așa cum era și de așteptat, „a plouat cu dobânzi majorate" – Banca Centrală a majorat rata de bază până la 6.5% - o majorare record cu 1% de la 2014 încoace (amintim că în anul 2014, pe fundalul riscurilor inflaționiste, ca rezultat al declanșării războiului Rusiei împotriva Ucrainei, Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază de la 10.5% până la 17%).
14. La 10 septembrie 2021, Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază pentru a cincea oară consecutiv, dar de data aceasta doar cu 0.25% puncte procentuale – de la 6.5% la 6.75%. Dna Elvira Nabiullina a purtat o broșă în formă de jaguar. Prin acest accesoriu, Dna Guvernatoare probabil că

sugera faptul că autoritatea de supraveghere și reglementare își va continua politica agresivă de stăpânire a inflației.

15. La 22 octombrie 2021, pe fondul accelerării inflației, Banca Centrală a majorat rata de bază cu încă 0.75% puncte procentuale, până la 7.5%. Respectiv, la conferința de presă, Dna Guvernatoare își face apariția purtând o broșă în formă de arc și săgeată – ceea ce ar trebui să inducă spre ipoteza că Banca Centrală încearcă să țintească inflația.
16. La 17 decembrie 2021, în cadrul ultimei ședințe din anul respectiv, Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază până la 8.5%. Iar Guvernatoarea a apărut în fața presei purtând o broșă festivă, gen revelion, sub forma Spărgătorului de nuci.
17. La 11 februarie 2022, cu 13 zile înainte de declanșarea fazei fierbinte a agresiunii rusești împotriva Ucrainei (24 februarie 2022), Banca Centrală a Rusiei a majorat rata de bază cu 1% procentual, până la 9.5%. La conferința de presă, dna Guvernatoare a purtat o broșă sub forma unui cântar – ceea ce ar trebui să semnifice încercarea Băncii Centrale de a identifica o balanță-echilibru în cadrul politicii monetare.

În privința comunicării nonverbale a guvernatoarei Elvira Nabiullina, observația atentă permite desprinderea unui detaliu aparent simplu: la conferințele de presă, dânsa obișnuia să poarte broșe. Broșele erau folosite pentru a transmite mesaje subtile publicului despre starea economiei, politica băncii centrale, pronosticurile dezvoltării pieței financiar-bancare pentru perioada imediat următoare etc.

Broșele sunt interpretate ca semne de atenție la riscurile economice: sancțiuni, inflație, perturbări globale. Acest lucru sugerează că banca centrală este vigilentă. Vigilența, la rândul ei, este una din componentele necesare pentru securitatea economică, care, la rândul său, este parte a securității naționale (de exemplu, protejarea economiei în situații de criză). Într-un interviu, guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei a recunoscut că a început să poarte broșele în calitate de „mesaje criptice” pentru publicul din sfera financiar-bancară.

Istoria cunoaște și alte exemple elocvente de folosire a limbajului nonverbal prin intermediul broșelor de către politicieni de talie mondială. În speță este vorba de Baroneasa Theresa May – fost Prim-ministru al Regatului Unit (2016-2019) și Madeleine Albright – Secretar de stat al Statelor Unite ale Americii (prima femeie secretar de stat din istoria SUA) în administrația Președintelui Bill Clinton (1997-2001).

În contextul în care puterea execuției sau controlul instituțional poate fi opac, mesajele nonverbale oferă un canal de comunicare indirect pentru a transmite anumite atitudini, de exemplu, „lucrăm serios” sau „nu ignorăm problemele”.

Aceasta modalitate de comunicare poate reduce spațiul pentru zvonuri, dezinformare sau abuzuri.

Spre exemplu, liderul unei instituții financiare care afișează consecvent mesaje nonverbale coerente transmite „consistență" și „integritate". Acest lucru poate contribui la reducerea suspiciunilor, în cazul în care comunicarea este clară și predictibilă. Cu titlu de exemplu, în luna aprilie 2024, Nabiullina a declarat că responsabilitatea băncilor pentru utilizarea eficientă a procedurilor antifraudă ar trebui să crească.

Stabilitatea monetară și încrederea în instituțiile financiare fac parte din securitatea economică. Dacă un lider transmite calm predictibilitate și transparență, se reduce riscul de panică, de retrageri masive, destabilizare financiară – elemente ce pot afecta securitatea națională și ordinea internă.

Totodată, pe lângă broșe, dna Nabiullina poartă culori sau haine care atrag atenție și sugerează anumite luări de atitudine sau stări de spirit. De exemplu, în primele zile ale invaziei pe scară largă a Federației Ruse în Ucraina, a apărut „îmbrăcată în negru", ceea ce a dus la interpretări că transmite gravitatea situației privind asigurarea securității financiar-bancare, a amenințărilor la adresa politicii monetare și a vulnerabilităților de securitate prin care statul se expune în urma acțiunilor beligerante necumpătate.

Ținem să menționăm că, de la declanșarea fazei fierbinți a războiului Rusiei dus împotriva Ucrainei (24.02.2022), Guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, dna Elvira Nabiullina, nu a mai purtat broșe în cadrul conferințelor de presă. Fiind întrebată de jurnaliști despre motivul renunțării la purtarea broșelor și respectiv, la renunțarea acestui instrument de comunicare nonverbală, dna Guvernatoare a răspuns: „…în ceea ce privește broșele, nu văd nici un motiv să recurg din nou la ele…" [40].

Este lesne de menționat că, fiind absolventă a cursurilor Universității Yale, Guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, dna Elvira Nabiullina a ajuns să fie suspectată de comiterea crimelor de război. Astfel, Curtea Penală Internațională de la Haga a fost solicitată să emită mandat de arestare pe numele dumneaei. Solicitarea a fost depusă de ONG-ul american LexCollective. Curtea Penală este solicitată să investigheze modul în care Rusia folosește sistemul bancar pentru a controla teritoriile ocupate ale Ucrainei [41]. Totodată, dumneaei este anunțată în căutare de autoritățile din Ucraina, fiind învinuită de infracțiuni extrem de grave precum: atentat la integritatea teritorială a Ucrainei și purtarea unui război agresiv (crimă internațională) [42].

Un alt exemplu este cazul Președintelui Statelor Unite ale Americii – Donald Trump. Donald Trump este cunoscut pentru strângerile sale de mână ferme și teatrale. În luna octombrie a anului 2025, la Summit-ul pentru Gaza din Egipt, liderul

american a atras atenția prin strângerea fermă și energică de mână cu președintele Franței, Emanuel Macron, care a durat circa 30 de secunde. În timp ce Macron încerca să zâmbească diplomatic, Trump nu i-a dat drumul mâinii, menținând contactul vizibil mai mult decât ar fi fost firesc.

În plan general, strângerea de mână este un gest universal de întâmpinare, cooperare și stabilire a raporturilor de putere. În diplomație, modul în care este realizat acest gest, poate transmite încredere, supremație, egalitate, dar, uneori, disconfort.

În cazul lui Donald Trump, analiza comunicării nonverbale a liderului Statelor Unite ale Americii indică că acesta folosește adesea strângerea de mână ca instrument de afirmare a puterii. Acest gest poate fi ferm, prelungit sau chiar de dominare. Prin acest gest, Trump transmite un mesaj de control și negociere avantajoasă.

În concluzie, strângerile de mână ale lui Donald Trump, dincolo de un gest simplu, funcționează ca instrument de comunicare nonverbală cu implicații directe asupra percepției de putere, cooperare și stabilitate. Interpretarea corectă a gesturilor liderului american contribuie la sporirea rezilienței geopolitice prin ajustarea reacțiilor diplomatice și strategice la nivel național.

Este și firesc faptul că, persoana ce lecturează respectivul studiu ar putea să/ să-și adreseze întrebarea – în ce măsură se face uz de limbajul nonverbal de către reprezentanții administrației publice centrale din peisajul politic autohton. Eufemistic vorbind, paleta de exemple nu ar fi atât de vastă. Totuși, cel mai elocvent exemplu, în sensul studiului nostru, ar fi Președintele Republicii Moldova – dna Maia Sandu. Atât pe parcursul celui dintâi mandat prezidențial, cât și în special, pe parcursul derulării celui de-al doilea mandat, dna Maia Sandu a adoptat un stil vestimentar ce ar putea fi caracterizat prin noțiuni precum: sobru; low profile; modestie; culori pale; make-up minimalist sau practic inexistent; laconic; vestimentație austeră etc. Toate acestea ar trebui să inducă ideea (atât în ochii poporului din Republica Moldova, cât și în mod special, în ochii politicienilor occidentali, cu precădere celor din Uniunea Europeană) precum că:

1. Președintele Republicii Moldova pune accent pe conținut și nu pe formă, și respectiv este o persoană profundă, detașată (pe cât ar fi aceasta de posibil) de valorile materiale;
2. Președintele Republicii Moldova, aidoma eroilor naționali din trecutul glorios desprins din spațiul românesc, este preocupată de spiritualitate și valori perene, cu intenția de a scrie istorie și de a rămâne parte a istoriei frumoase a țării și a neamului;
3. Președintele Republicii Moldova este o persoană integră, ancorată adânc în filosofia anticorupțională, ținând cont de faptul că nu au existat scanda-

luri în care să figureze dna Maia Sandu și nici suspiciuni de corupție sau de alte forme sofisticate de îmbogățiri ilicite;

4. Președintele Republicii Moldova, prin stilul său vestimentar auster este un exemplu demn de urmat, atât din țara noastră, cât și chiar de peste hotare (să facem referințe aici la rating-ul uriaș de încredere pe care l-a înregistrat dna Maia Sandu din partea cetățenilor din România).

În acest sens, comunicarea nonverbală a Președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, ca instrument de sporire a rezilienței geopolitice și a securității naționale, constă, în principal, în proiectarea consecventă a unui aer de calm, seriozitate și determinare, chiar și în fața crizelor, semnalând stabilitate și leadership rațional. Aceasta completează mesajele sale verbale clare și strategice, menite să consolideze sprijinul intern și extern pentru parcursul european și să contracareze ingerințele externe. Postura fermă și contactul vizual direct indică încredere și hotărâre, aspecte necesare pentru a inspira încredere cetățenilor și partenerilor internaționali cu privire la capacitatea statului de a gestiona amenințările la adresa securității statului. În discursurile sale despre securitate, Maia Sandu menține adesea o expresie serioasă, evitând semne vizibile de panică sau emoții intense. Participarea sa activă la forumuri internaționale de securitate și întâlnirile cu lideri europeni semnalează nonverbal angajamentul ferm al Republicii Moldova față de parteneriatele strategice occidentale și eforturile europene de securitate.

Pe de altă parte, într-o accepție critică, considerăm că, dna Maia Sandu nu a valorificat la maxim potențialul limbajului nonverbal în activitatea ce ține de atribuțiile prezidențiale.

Dacă ne este îngăduit, îndrăznim să-i sugerăm Președintelui Republicii Moldova, Doamnei Maia Sandu, să introducă în limbajul de comunicare nonverbală accesorii precum: eșarfe sau broșe. Cu referire la eșarfe și broșe – nu este neapărat recurgerea la piese de design și de lux, achiziționate de la casele de modă internaționale. Ar fi indicat, purtarea eșarfelor și broșelor de producție autohtonă, după exemplul reprezentanților caselor regale, care adesea fac publicitate latentă și dezinteresată producătorilor autohtoni de anumite accesorii.

## Concluzii

1. Comunicarea nonverbală oferă posibilități enorme de a acționa pe dimensiunea subiectivă, de a influența anumite procese și efectiv a fi folosită inclusiv și în domeniul fortificării securității naționale, chiar dacă la prima vedere acest lucru pare a fi paradoxal, neverosimil și efectiv greu de imaginat.
2. Limbajul nonverbal, de rând cu nudging-ul, sunt privite drept instrumente

din categoria „soft power”, modalități de a influența-determina procesele sociale într-o manieră delicată și indirectă întru atingerea unor scopuri benefice întregii societăți.

3. La nivel internațional, persoanele cu atribuții cheie din administrațiile publice (miniștri, guvernatori de bănci, președinți de state) recurg la instrumente de comunicare nonverbală, fapt considerat drept un indiciu al inteligenței, inspirației și abordării creative a actului managerial – toate acestea în beneficiul populației și a atingerii obiectivelor strategice ce stau în fața comunității și a statului.
4. Per general, comunicarea nonverbală nu este valorificată de factorii decizionali din administrația publică centrală a Republicii Moldova. Cu atât mai mult, de ea nu se face uz în ceea ce privește influențarea proceselor din sfera securității naționale.
5. În Republica Moldova nu se face uz de comunicare nonverbală și de nudging în calitate de instrumente indirecte și eficiente de sporire a rezilienței securității naționale și de abordare creativă a provocărilor la adresa securității.
6. În administrațiile publice centrale din state dezvoltate, precum Germania, SUA, Marea Britanie, Canada, Australia etc., sunt înființate departamente de nudging, cu activități specifice de sporire a eficienței actului de administrare, inclusiv pe filiera securității naționale, gestionării creative a celor mai stringente provocări la adresa funcționării normale și eficiente a administrației publice centrale.
7. Analiza minuțioasă a actului managerial a diverșilor actori din administrația publică centrală din Republica Moldova a permis constatarea faptului că, Președintele Republicii Moldova recurge la anumite instrumente din limbajul nonverbal, cu precădere pe plan internațional și poate cumva mai puțin pe plan intern, în speță pe filiera procesului de sporire a securității naționale.

**Referințe bibliografice**


1. ALTER, T., WALTER, S. Phenomenal Concepts and Phenomenal Knowledge: New essays on consciousness and physicalism. În: Mind. Volume 117. Issue 467, 2008. p. 665-669.
2. BARTHES, R. The language of fashion. London, New Delhi, New York, Sydney. Ed. Bloomsbury Academic, 2013, 191 p.
3. BROWN, B. Curajul de a fi vulnerabil. București: Curtea Veche, 2019, 300 p.

4. BĂBAN, A. Consiliere educațională. Cluj-Napoca: Ed. Ardealul, 2011, 308 p.
5. BERSAN, O.-S. Consiliere și orientare. Sugestii teoretice și practice. Timișoara: Ed. Universității de Vest, 2016, 280 p.
6. BIDEN, J. Promisiunile mele: despre viață și politică. București: Ed. Nemira Publishing House, 2021, 579 p.
7. BIRDWHISTELL, R. L. Kinesics and context: Essays on body-motion communication. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1970, 338 p.
8. BÎTCĂ, L. Dezvoltarea comunicării nonverbale și a managementului impresiei în mediul organizațional. Teză de doctorat. Chișinău, 2022, 226 p. [accesat 21 martie 2023 ]; Available from: URL: http://www.cnaa.md/files/theses/58926/lucia_bitca_thesis.pdf
9. BÎTCĂ, L., RUSNAC, C. Limbajul trupului în comunicarea nonverbală. În: Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Ediția a 6-a/Vol. 1. Chișinău: ULIM, 2015. pp. 303-309.
10. BLÂNDUL, V. Psihopedagogia comportamentului deviant. București: Ed. Aramis, 2004, 448 p.
11. BOGDAN-TUCICOV, A., CHELCEA, S., GOLU, M., GOLU, P., MAMALI, C., PANZARU, P. Dicționar de psihologie socială. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, 256 p.
12. BURGOON, J., BULER, D., WOODALL, W. Nonverbal communication: the unspoken dialogue. Columbus, OH: Greyden Press, 1994, 538 p.
13. CAVA, R. Comunicarea cu oamenii dificili. București: Ed. Curtea veche, 2012, 312 p.
14. CHARAN, R. Know-How: 8 abilități care-l diferențiază pe liderii de success. București: Ed. ALL, 2008, 389 p.
15. CARNEGIE, D., Cum să comunici eficient. București: Ed. Litera, 2019, 176 p.
16. CHELCEA, S. Comunicarea nonverbală în spațiul public. București: Ed. Tritonic, 2004, Sociologie românească, 3(1). pp. 229-232.
17. CHELCEA, S. Opinia publică. Strategii de persuadare și manipulare. București: Ed. Economică, 2006, 445 p.
18. CHELCEA, S., IVAN, L., CHELCEA, A. Comunicarea nonverbală: gesturile și postura. București: Ed. Comunicare.ro, 2008, 300 p.
19. DAVIDESCU, E. Autocunoașterea ca dimensiune a dezvoltării personale. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/108-112_11.pdf p. 110
20. DA VINCI, L. A treatise on Painting. New York: Dover Publications, 2005, 208 p.
21. FISKE, J. Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale. Iași: Polirom Collegium, 2001, 384 p.

22. HAINEȘ, R. Comunicare și guvernare. București: Ed. Universitară, 2013, 371 p.
23. HYATT, M. Lideri cu viziune. București: Amaltea, 2021, 212 p.
24. KASTAN, D. S, FARTHING, S. Culorile. Pasiune și mister. București: Ed. Baroque Books & Arts, 2020, 294 p.
25. MESSINGER, J., MESSINGER, C. Cartea gesturilor. București: Ed. All, 2014, 392 p.
26. NAVARRO, J., KARLINS, M. Secretele comunicării nonverbale. București: Ed. Meteor Press, 2008, 256 p.
27. PEASE, A. Limbajul trupului. București: Ed. Polimark, 1997, 222 p.
28. PEIRCE, Ch. S. Semnificație și acțiune. București: Humanitas Publishing House, 1990, 348 p.
29. SILLAMY, N. Dicționar de psihologie. București: Ed. Univers Enciclopedic, 1998, 347 p.
30. SIMPSON, P. Codul culorilor. București: Ed. Baroque Books & Arts, 2022, 417 p.
31. SPINEI, A. Comunicare și comportament. Chișinău: Ed. Centrul Editorial-Poligrafic Medicina, 2005, 216 p.
32. ȘCHIOPU, U. Dicționar enciclopedic de psihologie. București: Ed. Babel, 1997, 740 p.
33. TOWNSEND, R. Dezvoltă-ți abilitățile de comunicare. București: Ed.II Curtea Veche Publishing, 2019, 120 p.
34. ȚÂRULESCU, M. Atenție! Hainele vorbesc. Vestimentația, dimensiune a comunicării nonverbale. Brașov: Ed. Edu Plus, 2021, 318 p.
35. WALTER, I. Steve Jobs. București: Ed. Publica, 2012, 658 p.
36. JUC, V., UNGUREANU, V. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Chișinău: 2016. 168 p.
37. UNGUREANU, V. Consolidarea dimensiunii geopolitice în noua paradigmă de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. În: Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european. Chișinău: 2019. p. 269-290
38. GUȘTIUC, A. GUȘTIUC, L. Institutional integrity and anti-corruption practices – challenges to the national security of the Republic of Moldova at the opening stage of negotiations for accession to the European Union. În: Materialele Conferinței internaționale „Parteneriatul UE-EST în condițiile schimbărilor geopolitice și a provocărilor de securitate: oportunități noi formate de cooperare", Cernăuți, Ucraina, 6-7 iunie 2024. Kiev: Asociația Ucraineană a profesorilor și cercetătorilor din domeniul integrării europene (APREI) și Institutul de Integrare Euro-

peană și Studii Regionale al Universității Naționale „Yuriy Fedkovici” din Cernăuți, 2024. 152p. [pp.46-54]. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/208434
39. Yale University President Levin Announces Selection of 2007 Yale World Fellows. May 3, 2007. https://news.yale.edu/2007/05/03/yale-university-president-levin-announces-selection-2007-yale-world-fellows (accesat la 25.10.2025)
40. Набиуллина не увидела смысла надевать брошки после заседаний по ставке. 16 septembrie 2022. https://www.rbc.ru/rbcfreenews/63246c7f9a7947649f22d7b8 (accesat la 23.10.2025)
41. МУС попросили выдать ордера на арест Силуанова и Набиуллиной. 16.07.2025. https://www.dw.com/ru/mus-poprosili-vydat-ordera-na-arest-siluanova-i-nabiullinoj/a-73303773 (accesat la 26.10.2025)
42. СБУ обвиняет Набиуллину в содействии вооруженной агрессии РФ. 27.09.2024. https://www.dw.com/ru/sbu-obvinaet-nabiullinu-v-sodejstvii-vooruzennoj-agressii-rf/a-70350772 (accesat la 27.10.2025)